

Культура 10

03-07-2026

Тиждень #24

Лекція #5:

*Тарас Шевченко - маляр
(прозірка 38 - закінчення)*

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Лекція #6:

*Українське малярство XIX ст.
ст. 37 - 41.*

Виконати:

«Закріплення» на ст. 40, питання 1-5 в книжці *Українська Культура II*.

УКРАЇНСЬКЕ МАЛЯРСТВО ХІХ СТ.

Вслід за Шевченком українські малярі почали присвячувати більшу увагу українській тематиці. Багато з них прагнуло своїми картинами розбудити в своїх земляків зацікавлення своєю історією і народними традиціями.

Українське малярство ХІХ ст. розвивалося під впливом двох течій (стилів): романтизму і реалізму-натуралізму. Більшість малярів коливалася між одним і другим стилями. **Романтизм** наводив мистців до змальовування краси природи, побуту селян і героїчних подій минулого. Усе те зображувалось в ідеалізованій формі та в теплих кольорах так, щоб розбудити життєрадісність і позитивні емоції у глядачів. У дусі романтичного стилю створено тоді багато картин, в яких прославлені величні сторінки української минувшини, особливо героїка козацьких часів, та краса української природи і чар сільського життя.

М. Івасюк, Мати. 1908. Олія.

Картина Фотія Красицького "Гість із Запоріжжя" є добрим прикладом цієї течії. На тлі повсякденного життя української родини відбувається зустріч представників трьох поколінь, в кожного з яких світиться глибока пошана до козацького лицарства. Мальовнича природа господарського саду посилює враження щирості і приязні серед присутніх.

Реалізм-натуралізм натомість стремів до гострого відображення тодішньої дійсності, в якій життя було безрадісне для цілого шару бідних людей. Прихильники "ідейного реалізму" вважали, що мистці мають моральний обов'язок усвідомлювати всі верстви населення про кривди, які існували в тодішньому суспільстві й збуджувати прагнення усунути всяку несправедливість. Мистецтво мало служити ідеалові покращання суспільства. У картинах реалістів

часто зображалися нужда і трагізм життя звичайних людей. Але при цьому реалісти ставили нужденне життя звичайного народу на вищий моральний рівень, ніж життя панів, яке переважно представляли з негативними рисами. Така течія існувала в другій половині XIX ст. і в літературі.

М. Ге, Розп'яття.

До найвидатніших мистців XIX ст. належать:

МИКОЛА ГЕ. Він був співорганізатором групи "передвижників" (по-українськи: мандрівних мистців), що відігравала провідну роль в російському мистецтві протягом другої половини XIX ст. Передвижники були прихильниками "ідейного реалізму" і мали у своєму складі чимало українців. Особливе місце належиться картинам Ге на релігійні теми: "Тайна вечеря", "Голгота", кілька варіантів "Розп'яття". Вони насичені таким реалізмом (майже як на фотографії) і такою психологічною силою, що подібного їм рідко зустрічається в інших мистців.

ІЛЛЯ РЕПІН вважається одним із найвидатніших малярів Росії XIX ст., але був він українського походження. Серед його багатой творчої спадщини є ряд картин з українською тематикою. Найславніша з них — картина "Запорожці пишуть листа турецькому султанові". У ній Репін дає відчутти гордий дух козацького товариства. Особливо вражає одчайдушна погорда і сміх, наповнений дотепним гумором, з якими козаки реагують на залякування з боку наймогутнішої тоді у світі турецької імперії. Репін відобразив свою любов до української природи й народу ще в багатьох інших картинах, а рівночасно залишив ряд славних картин на теми з російської історії і життя.

КОСТЬ ТРУТОВСЬКИЙ залишив багато картин побуту українських селян і народних звичаїв. Особливо він любив змальовувати сцени родинного життя.

МИКОЛА ПИМОНЕНКО любив малювати картини з козацького життя та життя українських селян. Пимоненко мав добре знав український побут і вмів майстерно схоплювати особливості українського світу. Наприклад, у

картині "Святочне ворожіння" Пимоненко передає атмосферу таємности ворожіння і наївну віру дівчат у чародійні сили.

СЕРГІЙ ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ створив більше трьох тисяч (невеликих розміром) картин, на різні теми. Найбільш відомі серед них — краєвиди (пейзажі), в яких він оспівує чарівну велич різноманітних куточків України. У

С. Світославський, Воли на ниві. 1891. Олія.

тих пейзажах відчувається прагнення надати якийсь прихований зміст українській природі. Його картина "Козача левада", вважається одною із кращих українських пейзажів. Подібне враження викликають його історичні картини, що представляють героїку і побут козацького минулого. Ще як студент Петербурзької Академії мистецтв Васильківський спільно з мистцями О. Сластіоном, М. Самокишом і П. Мартиновичем утворили український гурток, що ставив мету присвятитися головно українській тематиці. Після закінчення Академії він мандрував кілька років країнами Європи, де його творчість була високо оцінена.

СЕРГІЙ СВІТОСЛАВСЬКИЙ був майстром поетичного пейзажу. В своїх картинах він оспівував красу буденної, прозаїчної природи, надаючи їй внутрішньої значимости й поетичности.

МИКОЛА САМОКИШ — один із найбільших баталістів у світовому мистецтві. Він створив кілька тисяч картин боїв (минулих і новітніх) і походів на полювання. На початку ХХ ст. Самокиш керував групою баталістів при Петербурзькій Академії і в цій ролі їхав на місце бойових дій російської армії, щоб зафіксувати їх на полотні. Рівночасно Самокиш створив чудові картини козацьких боїв.

М. Самокиш, Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким. 1931, олія.

походів на полювання. На початку ХХ ст. Самокиш керував групою баталістів при Петербурзькій Академії і в цій ролі їхав на місце бойових дій російської армії, щоб зафіксувати їх на полотні. Рівночасно Самокиш створив чудові картини козацьких боїв.

МИКОЛА ІВАСЮК був родом із Буковини. Спеціалізувався в історичній тематиці, а зокрема в козацькій. Широко відома його картина "В'їзд Хмельницького до Києва". Картина зображає подію, що сповіщала початок нової ери в українській історії — утворення козацької держави. Івасюк представляє урочисті вітання гетьмана Хмельницького після успішного визволення України з польської неволі і вдало схоплює велику пошану киян до свого "Мойсея", який звільнив український народ з рабства. Ритмічний рух прапорів і коней посилюють враження могутнього зрушення вперед. У 1920-их роках Івасюк переїхав до Києва і там створив 500 картин, але після арешту більшовицькою тайною поліцією, слід по ньому і його картинах пропали.

До числа найбільш відомих мистців того періоду належить також ряд мистців, які відзначилися більше в графіці (ілюстраціях книжок) як у малярстві. Серед них були: ІВАН ЇЖАКЕВИЧ (деякий час працював над розписом кількох київських церков), ПОРФИРІЙ МАРТИНОВИЧ, ОПАНАС СЛАС-ТІОН та інші. Вони створили велику кількість пам'ятних ілюстрацій на українські теми, що у роках страшного царсько-російського наступу на все українське допомогли зацікавити принаймні ціле покоління українців своєю спадщиною.

Пояснення слів

баталіст — painter of battle scenes
ідеалізований — idealized, romanticized

життєрадісність — love of life
прихильник — follower

Закріплення 13

1. Які дві течії були провідними в українському мистецтві в XIX ст.? 2
2. На які теми любили переважно малювати романтики? 2
3. Яку мету ставили перед собою прихильники "ідейного реалізму"? На які теми вони малювали? 3
4. В який спосіб найбільше мав Шевченко вплив на українських мистців? 2
5. Назвіть п'ять найвидатніших українських малярів XIX ст. 4

Завдання — аналіза

Для виконання цієї вправи зверніться до малюнків — "Запорожці пишуть листа турецькому султанові" (Ілля Рєпін) і — "В'їзд Хмельницького до Києва" (Миколи Івасюка). Уважно перегляньте ці картини і дайте відповіді на такі запитання:

1. Що саме зобразив Ілля Рєпін у своїй картині "Запорожці пишуть листа турецькому султанові"?
2. Яку історичну подію змальовує Микола Івасюк у своїй картині "В'їзд Хмельницького до Києва"?

3. До якого роду тематики належать обидві картини?
4. Якими зображає козаків Рєпін? Чому він так зображає їх?
5. Якими зображає козаків Івасюк? Що він хоче цим сказати про козаків?

Вправа: сполучити колони

1. Ілля Рєпін	___	автор картини "В'їзд Хмельницького до Києва"
2. Сергій Васильківський	___	особливо любив зображувати сцени родинного життя
3. Микола Ге	___	широко відомі його пейзажі української природи
4. Микола Пимоненко	___	особливо любив малювати картини життя на Запоріжжі
5. Кость Трутовський	___	автор картини "Запорожці пишуть листа турецькому султанові"
6. Микола Івасюк	___	створив кілька тисяч картин боїв